

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 6. maja 1857.

Nova zapoved zavolj obéranja gosenc,
in
nova prepoved zavolj tičjega lova na Krajskem.

Oklic vsi deželi.

Po sklepu lanskega vélikega zbora je krajska kmetijska družba sl. deželno vladijo prosila, naj bi v prid domači sadjoreji, ker vsi poduki nič ne pomagajo, ojstro ukazala, da vsak kdor koli ima sadnih drevés, mora gosence oberati, in ako tega ne stori, naj se najemejo na njegove stroške (unkoštenge) ljudjé, ki mu jih obérejo, sicer se nobeden, ako še tako pridno čedi svoje drevje, če pa ima nemarnega soseda, ne more škode obvarovati, ker gosence iz sosedovega drevja prilezejo na njegov vert in gorjé mu potem!

Ob enem je prosila družba, naj bi s to zapovedjo, ktera je bila že leta 1787 potrebna spoznana, sl. deželna vladija tudi iznova oklicala prepoved, da se ptiči, posebno tisti, kateri se štejejo v versto pevajočih ptičkov in se od gosenc in drugega merčesa živijo, tedaj neznano veliko gosenc pokončajo, ne smejo ne loviti in jim jajčka iz gnezd ne poberati. Živo potrebo te prepovedi je z žalostno skušnjo dokazala, da je čedalje manj ptičic v naših deželah, ker kar jih našinci ne polové, jih podavijo Lahi na Laškem.

Slavno c. k. deželno poglavarstvo je — hvala mu! — uslišalo prošnjo kmetijske družbe. Z veseljem tedaj naznanijo danes „Novice“ odgovor, ki ga je družba od c. k. deželne vladije te dni prejela; vémo, da vsi pridni in marljivi gospodarji ga bojo ravno tako veseli. Takole se glasí:

Štev. 1255.

„Poročilo c. k. kmetijske družbe od 12. rožnika l. l. se s tem skončno reši, da prejme v dokladah prepisa tistih dveh ukazov, ktera je zavolj oberanja gosenc in prepovedanega lova ptičev deželno poglavarstvo c. k. kantonskim gosposkam in pa prečastitemu škofijstvu poslalo. C. k. kmetijski družbi pa se ob enem naročuje, najjsi, kakor dosedaj, po svojih potih v dosežbo tega namena neutrudljivo prizadeva.“

V Ljubljani 3. aprila 1857.

Chorinsky.

Da bojo naši bravci vedili, kaj zapopadeta gori omenjena ukaza, jim ju bomo poslovenili, da se ravno tako potrebna kakor koristna postava dostojna razglasi in da bo vsak vedil, da to, kar bojo vprihodnje cesarske gosposke zapovedovale in bojo župani imeli spolnovati, je ukaz c. k. višje deželne vladije. Vsak pa bo potem tudi vprihodnje vedil, kam se ima pritožiti, ako ima nečimernega soseda.

Ukaz sl. deželne vladije, ki ga je poslala c. k. kantonskim gosposkam, se takole glasí:

„Ker so skušnje lanskega leta sopet učile, koliko škodo so gosence naredile, ker so jih gospodarji nemarno oberali, ali pa celó nič, in ker je tudi c. k. kmetijska družba za odvernitev te škode prosila, spoznava deželno poglavarstvo za potrebno, postave zavolj oberanja gosenc in posebno tisto, ki jo je razglasilo nekdanje ilirsko de-

želno poglavarstvo 12. nov. 1824 pod štev. 15681 in ktera zapisana stoji v 6. vezku deželnih postavnih bukev na str. 455 in jo je deželna vladija notrajno-avstrijska v Gradcu 29. marca 1787 predpisala, vnovič oklicati. Zraven tega imajo c. k. kantonske gosposke županom ojstro naročiti in na to gledati, da župani natanko svojo nalogo spolnujejo v tem, da pazijo na to: ali so vsi gospodarji obrali gosence v tistem času, ki so ga c. k. kantonske gosposke po zaslišanji županov določile, in ali so spolnili sploh vse to, kar postava zapoveduje.“

„Posebno imajo župani še dolžnost, čuti nad tem, da se zavolj oberanja gosenc dana postava zvesto spolnuje; vsacega odlašavca in nečimernika morajo c. k. kantonski gosposki zatožiti, da se bode kaznoval (štrafal) in bojo gosence na njegove stroške (unkoštenge) drugi obrali.“

„Ob enem se je duhovšini po kmetih in učiteljem ljudskih šol naročilo, naj v dosego zaželjenega namena pomagajo s podukom in prigovarjanjem, kar najbolj morejo.“

Dopis sl. deželne vladije do visokočastitega škofijstva krajskega v ravno ti zadevi pa se takole glasí:

„Skor vsako leto se ponavljajo tožbe, kako grozno pokončujejo gosence poljske sadeže in sadne drevesa, in ravno lansko leto se je tega deželna vladija sama prepričala ob mnogem komisijnem potovanji po deželi, pa tudi c. k. kmetijska družba in njene podružnice so ji povedale, koliko škode je napravil ta merčes.“

„Poglavitna vzroka, da je vse polno gosenc, sta pa ta dva: gosence se ne oberajo kakor bi se imele, in ptičev, kateri pokončavajo ta merčes, se poloví in postrelja preveč, ker se jim še celó takrat ne prizanaša, kadar imajo mlade valiti, in se jim poberajo jajčka iz gnezd.“

„Zoper oboje je deržavna vladija v svoji neutrudljivi skerbi za telesni prid svojih deržavljanov že večkrat postave dala in poduke razglasila. Kar zadeva ptiče, da se jih preveč ne poloví in da se zlasti takrat varujejo kadar valé in jajčka imajo, je deželno poglavarstvo 8. julija 1852 vnovič oklicalo prepoved, ki jo je o tem razglasila nekdanja ilirska deželna vladija 16. junija 1838 pod št. 14.164, in dostavila še, da prestopniki te postave se imajo ojstro kaznovati. Ker pa se tiče oberanja gosenc, podamo prečastitemu škofijstvu ukaz, ki smo ga ob enem razposlali vsem kantonskim gosposkam.“

„Gotovo je sicer, da ta zapoved, zvesto spolnovana, bode veliko dobrega storila, — al gotovo je tudi, da nadloge, ki jih gosence delajo, bodo še le tadaj popolnoma se odvernile, kadar se bojo gospodarji sami spametovali in bojo spoznali, kako potrebno v njih lastni prid je to, da pridni in radi oberajo gosence in prizanašajo koristnim ptičem. K temu spoznanju pa jih bode pripeljalo podučevanje, prigovarjanje in dobri izgledi. To pa je delo in naloga ljudske šole in duhovšine po deželi: duhovni in učitelji premorejo

veliko čez ljudstvo po kmetih in zlasti otroci so v njih rokah, katerim se že od mladih nog mora v serce vcepiti, kako škodljive so požrešne gosence in kako koristni so nasproti mili ptički. Toliko potrebnije je pa, da duhovni in učitelji posebno mladino podučujejo v vsem tem, ker ravno skor ona sama je, kakor c. k. kantonske gosposke pravijo, ktera zalezuje gnezda in mlade tiče in jih pokončuje. Pred vsem tedaj je živa potreba, da se mladina dostojno podučí in s podukom odverne njih gerda razvada, zakaj od ene strani ni mogoče zasačiti vselej takih šterkovcov, ki skrivé zalezujejo gnezda, od druge pa so še preneumni, da bi se mogli po postavi pokoriti.“

„Zatega voljo se prosi visokočastito škofijstvo, naj bi naročilo svojim duhovnom in učiteljem ljudskih šol, da bi gledé na zgorej razložene razmére ne le v šoli temučtudi na prižnici učili in svarili kar največ morejo.“

Drugo pot bomo oglašili postavo zavolj oberanja gosenc in lovenja tičev in poberanja gnezd. Če združena pomoč kje kaj premore, bo pomagala tù — v korist posamnim posestnikom sadnega drevja in vsi deželi. Svesti smo si pa tudi, da vsak, komur je sedaj dolžnost naložena primóci k dosegi občnega prida, bo tudi po vseh potih pridno pomagal; saj je sporočilo v dobrih, domoljubnih rokah!

Še nekaj o vroku.

Gosp. Terstenjak je najpred mislil, da se mora pisati virooki, to pa je po vsi pravici ovrigel. Potem pa je djal, da je „uroki“ prava pisava. Jaz pa menim, da je prava pisava: vrok, vroki, vročen, ker sem te misli, da je sestavljeno iz predloga *v* in ne iz *u* in pa iz samostavnika rok od rek kakor potok od po-tek. Na Gorenskem je ta stvar vsakdanja in kolikor jaz za gotovo vém, se govori: „vrok imam“; „vročen, vročna sem“; „on me je vročil, ona me je vročila“. Kadar so domá kako živino kupili, ali pa kadar je kako živinče storilo, in ko smo se čudili ali pervikrat živino gledali, smo vselaj mogli, preden smo kaj pregovorili, reči: „ne bodi vročen mojih oči; to tele — postav. — je kaj lepo“. Te besede se morajo zlasti takrat reči, kadar se kdo komu čudi. Tudi človek človeka vroči. Mladeneč, kadar kam dalj od doma gre in se boji, da bi ga kdo ne vročil, vtakne za slamnik ali klobuk brinjevo vejico (Wachholderzweig), da se ga vrok ne prime. Tudi tukaj po Varaždinu sem dokaj slišal od vroka. Kar vém, povem. Človek človeka „vúrči“ ako ga dolgo gleda. Tedaj ga začne glava boleti, in ako bi tako, kadar ga glava boli, zaspal, bi koj umrl. Babe znajo vodo „za vuroke“ napraviti. Kogar glava boli, mora iti sam po vodo in ne smé se ogledati. Baba ide v kuhinjo in nekaj (kaj? še nisem zvedil, morebiti pa bom) moli in vrže tri žive oglje (žeruče vuglene) v vodo in prinese bolniku. Zdaj mora tripot piti in se po sencu (slepom oku) in po ušesu trikrat pomočiti in roke prati; po tem ozdravi. Neki gluhec je tukaj, ki vroke ozdravlja. On gre tripot okoli hiše, nekakšne molitve moli, napravi vodo in dene na njo tri oglje in pa strelo na spodobo kamena in reže v lonček. Kadar domoli in zreže in okoli hiše odide, gre v hišo pa kljuko (kvaku) namoči s to vodo in betezniku dá, da trikrat pije, in namoči mu peté, sence in uho trikrat. — Drugi pa so mi pravili, da more on naj lože „vúrčiti“, ki ima obrvi ali žolte ali pa skup zraščene, in pa tisti, ki v cerkev na ene vrata noter dojde, na druge pa ven ide. Kdor se čudi kaki živini, ako je baba poleg, zreče mu „v r..i su ti oči kak raku.“ — Neka baba pa dela tako vodo za vuroke, da dene v lonček vode in posvečene vode in malo vina. Potem dene tri ključe v ogenj, dokler se ne zažaré, zdaj jih dene v vodo in v vodo tudi dene ovsa in oglja. Ako se oves „na špicu“ obrne, tedaj je „vúrčen“, ako se pa drugač obrne, pa ni; ako grejo oglji pod vodo, je človek „vurčen“, ako ne idejo, pa ni. Zdaj vliva ono vodo skoz nože in vilice in

gre trikrat okoli hiše in moli. Kadar dojde do vrat, poškropi tripot vrata in namoči ključnico in ključ; potem vrže v hiši vsak ogelj v en kot, in ako kateri preostane, onda ga na vrat zakoplje in ključe čez streho vrže, oves pa da kravam ali pa ga v torbico zešije in dene betezniku na vrat. Še le zdaj mu da vode piti. — Govori se pa: „on me je vúrčil“; „ona me je vúrčila“ ali pa: „on me je vrekkel“; „ona me je vrekla“. Doli v Petrinji pa govore: „on me je ugovorio“, „ona me je ugovorila“. Vúrčiti pa ni nič drugega po mojem mnenji, kakor vročiti. O ker je náglas zgubil, je izpadel, kakor postavimo: govore: nemrem na mestu ne morem. Glagolj vročiti pa je postal iz samostavnika vrok—i—ti, kakor točiti iz to—ki—ti; ravno tako pridavnik vročen, -čna, -čno iz vrok, kakor sočen, -čna, -čno iz sok; itd.

M. Valjavec.

Slovanski popotnik.

* Profesor Miklosiće bode v kratkem izdal 2 del svoje „Slawische Bibliothek“. Kakor se sliši, bode obsegal ta del sopet mnogo zanimivih reči. (Slov. Nov.)

* V Senji se je osnovalo „družtvo dobrovoljcov za slavjanske igrokaze“ (glediščine igre). Perva igra „Viernost hervatska“, čeravno so sami možki igrali, je zelo dopadla; tako tudi druga „Ljubomorna žena“, v kateri ste se posebno dvé gospodični odlikovale. (Glas. Dalm.)

* Neutrudljivi gosp. Ivan Kukuljević Sakcinski je iz svojega potovanja po Dalmaciji in Italiji prinesel národnemu muzeju v Zagrebu 324 starih dnarov, med katerimi 4 od Štepana Uroša, 2 od cara Dušana in 1 od cara Uroša. Verh tega je prinesel gosp. Kukuljević 86 starih obrazov (podob) vladarjev in knezov ilirskih, horvaških serbskih in bosniških. (Sedmica.)

* Neven bode izhajal v isti obliki in z istim obsegom kakor poprej vsake kvatre enkrat v gotovem in lepem redu in sicer 1. zvezek mesca aprila, 2. junija, 3. septembra, 4. decembra. Zvezki bojo debeleji, čim več se oglasi naročnikov. Naročnina za leto po pošti znaša 4 fl. 30 kr.

* „Ne boj se kometa (repače!)“ se zove mala knjižica, ktero je nedavnej družtvo „jednota katoliška“ v češkem jeziku na svetlo dala v poduk, kako neslana je tista govornica, ktera se je med ljudstvom razširila, da bode konec sveta, kadar se bo prikazala repata zvezda.

(Prašk. Nov.)

* Gosp. profesor Andrej Kuharski izdaja v poljskem jeziku dva slovnika zemljopisna, med kterima eden obsega vse imena mest, od Nemcov popačene, drugi pa zemljopis kraljestva poljskega. Gosp. Kuharski cestovaje pet let po deželah slovanskih je nabral toliko gradiva, da sedajna slovanska literatura nima enakega dela razun Z. Chodakovskovega „Zemljopisnega slovnika zemlje slovanske“. (Swit.)

* „Hospodarske Noviny“ česke, ki jih izdaja česko gospodarsko družtvo, štejejo 1191 prejemnikov, nemški časopis „Wochenblatt“ od ravno tega družtva izdajan izhaja v 713, „Centralblatt“ pa v 674 iztisih.

* „Przyaciół domowy“, verlo vredovani in v Lvovu izhajóci časnik poljski šteje letošnje leto že 3000 naročnikov; na mnoge strani podučni in kratkočasni zapopadek ga širi med ljudstvo tudi po kmetih; sliši se, da se mu je pot dovolila tudi na Rusovsko.

* Učenci petrogradski so dobili dovoljenje izdati znanstveni časnik v rusovskem jeziku, pod naslovom „Dela petrogradskih študentov“. Enak časnik izdajajo tudi učenci pariški. Sostavke pa morajo poprej pregledati profesorji in sicer vsak sostavek tisti profesor, v čigar nauk spada za natis namenjeni spis. (Lumir.)

* „Concordia, slovensky letopis“ se zove novi almanah (koledar), kterega za leto 1858 bota v Peštu na